

GŁADKI (193) *ai*

a jasne (w tym 6 r. błędne znakowanie).

comp i sup (17 + 1) (nã)gładszy (18).

sg m N gładki, gładszy (30). ◊ *G* gładki(e)go (10). ◊ *A* gładkiégo (3), gładki (1); -égo (1), -(e)go (2). ◊ *I* gładkim (5). ◊ *L* gładkim (1). ◊ *f N* gładkã, gładszã (31), gładka (1), gładk(a), gładz(a) (12); ~ (*attrib*) -ã (17), -a (1); -ã : -a *GliczKsiąż* (2 : 1); ~ (*praed*) -ã (13). ◊ *G* gładkiéj (9); -éj (1), -(e)j (8). ◊ *D* gładkiej (1). ◊ *A* gładką, gładszą (21). ◊ *I* gładką, gładszą (8). ◊ *L* gładkiéj (4); -éj (1), -(e)j (3). ◊ *n N* gładkié (10); -é (1), -(e) (9). ◊ *G* gładki(e)go (3). ◊ *A* gładkié, gładzézé (3); -é (1), -(e) (2). ◊ *I* gładkim (1) *BielKom*, gładki(e)m (1) *GórnDworz*. ◊ *pl N m an* gładkié (1). *subst* gładki(e), gładz(e) (14). ◊ *G* gładkich (2). ◊ *D* gładkim (1). ◊ *A subst* gładkié, gładzézé, nãgładzézé (14); -é (4), -(e) (10). ◊ *I m* gładkiémi (1). *f* gładkimi (1). *n* gładki(e)mi (2) *BielKron*, *Mącz*, gładkimi (1) *WujNT*. ◊ *L* gładkich (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *O równej powierzchni, niechropowaty, nieszorstki, wypukłości, wygładzony, równy; levis BartBydg, Mącz, Cn; planus BartBydg, Mącz; enodis Mącz, Calep; edolatus, exasciatus, factus, lenis, ad unquem, perpolitus, politus, rasilis Cn (107) : PatKaz III 121v; BartBydg 81; TO ziele ma lifti gładkhe á obwijaiące fie około głąbu FalZioł I 64d, I 62b, 65d, 113a, III 12a, V 10 [2 r.], 29v; Przeto błonka oczu gładka ieft, aby fie w niey podoba wízelkiew rzeci widomey odraziła GlabGad B6, E6v [2 r.]; RejRozpr D4v; Alabastrum, Kámieñ/ Marmorowy gładki przezroczyfty Mącz 6e; Crusta, Wízeláka łuská álbo skorupá [...] / którãfzto skorupá álbo łuská gładka á łfzczáca być ma Mącz 69c; Lacus in aedificiis, Bałki álbo gładkie dyle Mącz 182b; Laeve speculum, Gładkie/ wypolerowane wierciadło. Mącz 190b, 40a, 62c, 190b, 249a, 501d; W moczu/ drożdze gdy są białe/ gładkie/ iednoftáyne SienLek 21v, 25, 25v, Yv; Złotnik niż kowal przecz bywa bogátfszy/ Bo przy tym bráncie iuz zãwždy glanc gładfszy. RejZwierc 227; BudBib 3.Reg 5/17, Is 57/6; Kiedyć zmárłki twarz zorzá/ á gładkie zwiérciádło/ Okaże to ná oko/ że cię sílá ípádło. KochFr 55; Albo kopiiã gładką w pierscién vgdzãiac KochFr 122; Calep 47b, 343b, 811a.*

W charakterystycznych połączeniach: gładka(-i, -e) balka, drożdże (3), gałgżka, kamien (kamyk) (7), korzen, list(ek) (4), łuska, skorupa, tablica, ziemia, (z)wierciadło (3).

Wyrażenie: »gładki jako szkło« (1): Czemu oczi są przezrzyfte, á gładkié iako íkło. GlabGad B6.

Szeregi: »gładki abo chropawy« (1): kamieñ/ może być więtfzy/ gładfszy/ ábo chropáfwszy ieden niż drugi/ ále przedlię nie będzie bárziew kámieniem GórnDworz X7.

»gładki, (a) rowny« [szyk 2 : 1] (3): FalZioł I 148d; Mącz 238c; thák go ochelznawfszy po rownéy gładkiéy ziemi ná nim iezdżay SienLek 191.

W przen (2) :

Wyrażenie »gładka głowa [czemu]« = bez kłopotu (2): RejZwierc 90v; Kto ma íumnienie zãwždy ná bączności/ Tãm gładka głowá cnoie ieymióści. RejZwierc 223.

Przen: Równy, łatwy do przebycia (3) : Pierwfza drogá świebodności/ Ma naprzod íwoie ciężkości: Trudna/ óltra/ [...] Ale gdy nią máło poydziefz/ Gładką/ łatwiã zãwždy naydziefz BierEz F; MurzNT 168v marg.

Szereg: »gładki, prosty« (1): Powiedz mi (bo nie mówię z tobą iák z Doktorem) Y czemu wždy nie chodźiż gładkim proftym Torem *Prot Cv*.

a. O cerze i skórze (17) : Gloua yey była nyeyako podlugovata, czolo nyefzerokye ale gładkye *PatKaz III 121; OpecŻywList C; FalZioł ‡ ‡c, I 96b [2 r.], V 13v; Brachia cerea Rámiona mocne Płáskie/ Gładkie/ Tłufté yákoby ye z wosku włá. Mącz 48a; SienLek 22; Kwiateczki wonné łczypię ná twé gładkié łkronie. KochEpit A2; OstrEpit A2.*

W charakterystycznych połączeniach: gładkie ciało, czolo (2), ramiona, skronie (4).

Wyrażenia: »gładka płeć« [szyk 1 : 1] (2): *FalZioł II 10a; Czemu niewiafty maią gładfzą płeć y fubtelniejszy niżli mężowie. GlabGad A8v.*

»skora gładka« (4): *BierEz M4v; Ieřtli v pępká y v łona łkora gładka. FalZioł V 13v; SienLek 21, T[tt].*

Szereg: »czysty a gładki« (1): y też ono dziecię czyřtego á gładkiego ciała będzie *FalZioł V 86v.*

b. O włosach, sierści, upierzeniu: prosty, nie zmierzwiony, nie skręcony (12) : Bá brácie pšie gładką mař sierść *BierEz Rv; OpecŻywList C; Włzakoř brwi [...] miękkie gładkie y trochę czarnawe/ dobrą łkładnoć przyrodzenia vkazuią GlabGad N5; Zaię zwierzęta ciche, gładkie bywaią abo cienkiew łierřci, iako łarna zaię etc. GlabGad P3.*

W charakterystycznych połączeniach: gładkie(-a) brwi, sierść, włosy.

Przen (8) :

Wyrażenie: »gładka wełna« = *dobre samopoczucie, powodzenie (8): RejWiz 15, 17v, 60, 96, 185; Kto łam s łiebie praw gładfza ná nim wełná. RejZwierc 225v, 227v, 231.*

c. Nie porořły włosami, sierřcią, łuską itp.; łysy, nieobrořły, nieupierzony; glaber Mącz, Calag, Calep, Cn; lubricus Calag, Calep; rasilis Mącz; cucurbitus, deplumis, depilis, glabellus, inplumis, subvulsus Cn (13) : Ieřt riba wielką, Na dwudzieřtu y na czterzech łtop/ ma łkorę białą y gładką/ łufki řadney na łobie nie ma *FalZioł IV 34d; Ręka gładka tak iż prawie řadnego włofkka [!] nie, vkazuje mgłego niewieřciucha GlabGad P3; Pierłi zaię gładkié á nie porořłe człowieka mgłeyřzego znamionuią GlabGad P4v, N3v; Glaber, Gładki, Sliski/ łyli co niema włofow. Mącz 146a, 146a, 345b; Calag 42 1b; Calep 456a, 614a.*

Szereg: »goły, gładki i łysy« (1): Czoło wielkie á zewřząd okrągłe, gołe gładkié y trochę łyfe, człowieka wřpaniłego znamionuie *GlabGad N4.*

Przen: Biedny (2) : *BielSat B4v; Takieř y owy Swacřki co nam łzyią wzorki/ Vmieią też wyprořnić młodym ludziom worki. [...] Włzędzie piro vpuřćiř byř nabárřiew gładki. BielRozm 14 [idem BielSat B4v].*

d. Utuczony, łusty, dobrze wyglądjący (4) : *RejWiz 54v; KochOdpr Dv; Stádá nieprzeliczoné tyřięcmi niech rodzą/ A woły gładkie pod iarzmy chodzą. KochPs 209; [Kukołki] Przeymuią im pokármy; dla tego też gładfze Niřli dzieći rodzone bywaią y wártfze KlonWor 61.*

e. Śliski (o cieczech) (2) : Krew czyřwona łzarłatowey barwy/ gładka/ á gęfta, Przyrodzenie człowiecže zdrowe znamionuie. *FalZioł V 59v.*

Szereg: »gładki a śliski« (1): drogę ku wyřzciu płodu czyni łaczną/ dla gładkich á łliřkich wilkořci. *FalZioł V 30v.*

f. O gatunku materiałów: niewytlaczany (15) : Szata. Teleti bialei gladka, ze frebrem WyprKr 62, 63; Ci Perłkami hátłalsy drudzy áxámity/ Ná tym gładki ná onym wzorzylty y ryty. StryjWjaz Bv.

Wyrażenia: »aksamit gładki« (5): Bieretek brunatne⁸⁰ Axamitu gładkie⁸⁰. WyprKr 27v, 66v, 67, 68, 68v.

»teleta gładka« (3): HAzuka. Teleti bialei gladkiei ze frebrem wzorziftei. WyprKr 77, 39v, 83v.

»złotogłow gładki« (4): Szata z zlotoglowu gladkie⁸⁰ wzorzifte⁸⁰. WyprKr 60, 60, 60v, 83v.

2. Ładny, piękny, kształtny, urodziwy, zgrabny; grzeczny, obyty, przyjemny; *venustus* Mącz, Cn; *venustulus* Mącz; *aequabilis* Calep; *conspiciuus*, *excuratus*, *floridulus*, *floridus*, *formosus*, *praesignis* facie, *speciosus* Cn (64) : BielKom A4v, F4; Co práwi yeft gładká żoná yeft grob pobyelony GliczKsiąż P7v; Nye bez przyczyny tedy Sálomon każe fie wyarowác gładkyey byałyey głowy GliczKsiąż P7v, G6v, P7 [2 r.], P8, P8v [3 r.]; *Leop Iud* 15/2; *KochZuz* A2; *BielKron* 218, 466; kiedi Greczin zbroyny O fwą krziwdę będzie chciał po nim nagłyey wojny Niepomogą mu wten czas łotko brzmiące łrony Niepomozę twarz gátka/ ani włos trafiony. *KochSat* Cv; *Nitida foemina*, Gładka ochędożna biała głowá. Mącz 247d, 484a [2 r.]; *LeovPrzepSamb* b4; *GórnDworz* L14v; żonę gładką máiac/ bał się by go dla niéy nie zábito *BiałKat* 66; Zwierzchu gátka poštawá/ w łercu niepráwości *BielSat* G4 [*idem BielSen* 17]; *RejZwierc* 224; A gdy do domu przyszły Parisa gładkiego, Sługi się wnet rzucili do czynu swojego *KochMon* 34, 20; *ModrzBaz* 54; *KochOdpr* C3v; iefli fię otym dowiedzą/ powiedz: iłz ci fię to z onym młodym y gładkim mnichem przydało *SkarŻyw* 183; Iego władza/ iego łá práwá y vrzędy: On gładki: ón wymowny: on ma przodek wżędy. *KochMuza* 25; *BielSen* 17; Przemowá Białychgłow do Mężczyzn. [...] Przepátrzcie fie nam dobrze/ w ták gładkiey vrodzie *BielSjem* 2; *KochPieś* 1, 9; *KochSob* 61; *Calep* 35a; Nie była wiecznie gładka ławná páni oná/ Dla któręy mocná Troiá z gruntu wywróconá *KochFrag* 21, 26; *OstrEpit* A3v; *WujNT* 845; A tákże zá tym wnet vczynił wyrok/ [...] Skazał iż gładfzą Krolowa/ rzecz iłta/ Niżli łłużbiłtá. *KlonFlis* G4v; Więc fię vzda niebogá; y w oney tkánicy Gładfza pod wieczor niż w dzień zda fię piiánicy. *KlonWor* 68, 7; Gładką głowkę Pánienko małz łwoię ozdobić *ZbylPrzyg* B3v.

W przeciwstawieniu: »gładki ... żadny« (2): Alecy gładka dobra kyedy cnotę ma/ bo co gładkyego tho gładkyego/ á co żadnego to żadnego. *GliczKsiąż* P8v.

W charakterystycznych połączeniach: gładka(-i, -e)białagłowa (5), człowiek, dziewczka, fraucymer, głow(k)a (2), mąż, oblicze, pacholek, pani (pannq) (2), twarz (3), uroda, żona (5).

Szeregi: »gładki i cudny« (1): Była głowá gładka y cudná yeft kołcyoł nád wychodem zbudowány. *GliczKsiąż* P8v.

»krasny, gładki« (1): vyrzáłá z muru Kákaná mężá krafnego/ gładkiego y łurowego *BielKron* 299.

»gładki, (i) obyczajny« (3): *Venustus et urbanus*, Gładki y obyczáyny. Mącz 484a; który ácz był czyłtym páchołkiem/ vdátnym/ gładkim/ obyczáynym *GórnDworz* M7v, Bb5.

»piękny a gładki« (1): Okazáłá to oná myełcká Rzymłka Lukrecya/ która będąc pyękná á gładką żoná/ przełtrzegáłá też cnoty łwey *GliczKsiąż* P8.

»gładki abo szpetny« (1): ále iefli iefł Włoch ábo Hiłzpan ábo Polak/ iefli máły ábo wielki/ gładki ábo łzpetny/ domyślíc fię nie może *SkarKaz* 274b.

»gładki, (i) urodziwy« [szyk 1 : 1] (2): *GórnDworz* Bb5; káždy nieprzyiaćiel nie boi fie ftroynych mężow áni łáncuľznych/ álbó doľthátnich/ álbó powáżnych/ gładkich perfon/ y vrodźiwych *BielSpr* 6.

W przen (1) :

Szereg: »gładki czyli szpetny« (1): iefliś gładki ná duľzy/ czyli fzpetny á błótem grzechu iákiego fplugáwiony. *LatHar* 110.

α. *W funkcji rzeczownika* (9) : Gdyby poyáľ cnotliwą/ gładką/ á bogátą/ mogłby ná tem przeľtáć *GliczKsiąż* P5, P7v [3 r.], P8v; Ale ná gładką pátrząc/ przećię fye nie náiem *KochDz* 107; *PudľFr* 39; *KochFrag* 26 [2 r.].

3. *Potoczysty, płynny, swobodny, poprawny, zręczny, uprzejmy (o sposobie wysławiania); levis Calep; decoctus, limatus, politus, quadratus, retractatus, rotundus, teres, tornatus, unctus Cn* (18) : *Leop* *B2; Bo moię przedľięwzięćie nie to byľo áni iefť/ żebychľię zgładką/ albo dworną Polščyzną miał wták zacnych á Boľkich księgach popiľowáć *BudNT przedm* dv; *CzechEp* 192; Iá ná fárbách máľárfkich nic fie nie rozumiém/ [...] Ale wiérľzem ozdóbnym/ y rymy gładkiemi/ Mam nádzieię/ że z miľtrźmi porównam dobrémi. *KochFrag* 21.

Wyrażenia: »gładka mowa, rzecz« [szyk 5 : 1] (5 : 1): Dobrym Krzeľcijaninem nie tego iá zowę/ Co umie diľputowáć/ i ma gładką mowę. *KochSat* B; *OrzRozm* Q3v; Rzecz gładka/ pięć subtelna/ wdzięczna ná weyźrzeniu/ Czego nie daľ żadnemu innemu fťworzeniu *BielSjem* 2; *BielRozm* 27; *KmitaSpit* B4v; *CiekPotrŚredz*)?(4v.

»gładkie słów(k)o« (5): *BielŻyw* 20; náoľthátku mię kľóbie przyćiągáľz gładkiemi fľowy *BielKron* 246; *Mącz* 182b; *GórnDworz* F2; Przeľtoľz nie duľaymy gładkim fľówkom iego *MycPrz* II B4v; *WujNT* 645.

4. *Łagodny, łatwy do zniesienia, bezkonfliktowy (o zjawisku społecznym)* (1) : drugie pánowánie iefť łágodne/ gładkie/ á znoľne/ iáko kiedy dobrzy Krolowie poddánym fľwym podľug práwá roľkázuia *GórnDworz* Gg3.

5. *Dźwięczny, czysty (o głosie)* (2) :

Wyrażenie: »głos gładki« (2): Głos gładki y dobrze bezťworny, zna. człówieka opatrznego dowcipnego/ prawdziwe^{g0} á richľó wierzącego *GlabGad* O3v, O3v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : *Gracilis, gładki BartBydg* 65b; *Calep* 578b.

Synonimy: **1.** *niesękwaty, nieskropowaty, prosty, rowny, wygładzony*; **c.** *bezwłósy, goły, łysy, niepierzysty, nieporoľsty, obľazły, ogolony*; **e.** *śľiski*; **2.** *chędogi, cudny, foremny, grzeczny, krasny, kształtny, nadobny, ozdóbný, piękny, przepiękny, prześľiczny, śľiczny, udatny, urodľiwy, urodny, urodziwy, wdzięczny*; **3.** *dworny, łagodny, miły, swobodny, uprzejmy*; **4.** *łagodny, łatwy*; **5.** *dźwięczny*.

Cf **GLADKOMOWCA, GLADKOMOWNOŚĆ, GLADKONOGI, GLADKOSKORUPY, GLADYSZ, GLADYSZKA, NIEGLADKI**